

Organizacija taktične vaje z bojnim streljanjem srednje pehotne čete v napadu

Organizing a live-fire tactical exercise for an attacking medium infantry company

Povzetek

Prispevek obravnava organizacijo ofenzivne taktične vaje z bojnim streljanjem srednje pehotne čete na poligonu Poček. V krajšem pregledu normativnih podlag opredeljuje področje srednjega pehotnega bataljona z vidika taktičnega delovanja. V dostopnih dokumentih je opredeljena mogoča kompozicija ravni čete, za katero je bil razvit koncept taktične vaje z bojnim streljanjem. Pri tem se uporablja dostopno znanje morebitnega sovražnika zaradi čim realnejšega usposabljanja. Kot predlog za mogoče poznejše načrtovanje je bil razvit koncept za izvedbo, ki uporablja že razpoložljive in načrtovane zmogljivosti SV ter zmogljivosti poligona Poček.

Ključne besede: taktične vaje z bojnim streljanjem čete (TVBS-Č), koncept, srednja pehota, srednja bataljonska bojna skupina, poligon Poček.

Abstract

The paper discusses the organization of an offensive live-fire tactical exercise of a medium infantry company in the Poček training area. Providing a brief overview of the regulatory framework, it defines the area of tactical operation of a medium infantry company. By way of the available documents, it describes a possible composition of the company-level unit for which the concept of the live-fire tactical exercise has been developed, applying the available knowledge of a potential enemy with the aim of making the training as realistic as possible. As a proposal for future planning, a concept of execution has been developed, employing existing and planned SAF capabilities and the capabilities of the Poček training area.

Key words: live-fire tactical exercise, concept, medium infantry, medium battallion battle group, Poček training area.

1 Uvod

Namen prispevka je na podlagi analize strokovne literature predstaviti izsek mogočega koncepta za taktično vajo z bojnim streljanjem srednje pehotne čete (SrPČ) v napadu, ki bo realno izvedljiv na poligonu Poček. Avtor je predvsem z uporabo kompilacijske metode opredelil kompozicijo SrPČ. Z deskriptivno metodo je opredelil organizacijo taktične vaje z bojnim streljanjem (TVBS). Iz izpeljanke eksperimentalne metode je razvil izsek koncepta TVBS glede na omejitve, pogojene z nevarnimi conami (NC).

V prispevku so bili uporabljeni strokovna literatura na področju streljanja TVBS v SV ter zakonski in normativni akti na področju sestave srednje pehotne čete. Formacija enote ni razdelana do ravni posameznika, saj ta ne bi vplivala na cilj naloge. Koncept upošteva orožja in oborožitvene sisteme SrPČ, ki bi jih ta potencialno lahko imela na razpolago. Za vir so bili uporabljeni samo avtorju dostopni in varnostno nestopnjevani dokumenti. Pri izdelavi celotnega koncepta je avtor poskušal prepoznati čim večji dovoljen manevrski prostor in ugotoviti varne meje delovanja s paletto orožij in oborožitvenimi sistemi ter sredstvi, ki bi jih taka enota imela. Te ugotovitve je poskušal implementirati v smiselan koncept, ki bi obsegal čim več multiplikatorjev in tako zagotovil udeležbo več rodov v sklopu vaje. S prispevkom se poskuša odgovoriti na vprašanje, ali prenovljen Elaborat poligona Poček (GŠSV; 8042-936/2020-1 z dne 2. 12. 2020) in Pravilnik za zagotavljanje varnosti na vojaških vadiščih, streliščih in poligonih (VVSP) (MO RS; št. 603-92/2018-27 z dne 5. 4. 2019) omogočata izvedbo ofenzivnega TVBS-Č za SrPČ.

2 Normativna ureditev področja

Iz Vojaške doktrine (Furlan idr., 2006) vidimo, da je zaupanje v orožje in opremo izjemnega pomena. Tudi zato se je Republika Slovenija (RS) s Srednjeročnim obrambnim programom 2022–2026 (SOPR 2022–2026) zavezala, da bo prednostno vzpostavila srednjo bataljonsko bojno skupino (SrBBSk).

Srednje sile lahko imajo na področju ognjene moči in zaščite podobne lastnosti kakor težke sile, vendar v manjši meri. Gre za fleksibilne sile, ki so lahko uporabljene pri veliko taktičnih nalogah. Če so enote vkrcane na kolesnih vozilih, imajo večjo operativno mobilnost kakor težke sile (hitrejši premik s strani bojišča na stran bojišča), vendar manjšo strateško premičnost kakor lahke sile. Te sile imajo lahko širok spekter vozil z različnimi sposobnostmi. Najdemo vse od enot na lahko oklepljenih patroljnih vozilih do enot na večkolesnih bojnih vozilih z oborožitvenimi sistemi, ki omogočajo hitri ogenj topov za lokalno podporo (SVS 2605, 2019, str. 121).

Nekatere taktične naloge, primerne za srednje sile (SVS Stanag 2605, 2019, str. 123):

- Naloga zavzeti (angl. *seize*) proti lahko branjenim položajem in zavarovati (angl. *secure*) proti lahko oboroženim sovražnikom.
- Naloga slediti in prevzeti (angl. *follow and assume*) se uporabi predvsem, kadar so srednje sile ešalon oz. enota v globini težkim silam.

- Naloga očistiti (angl. *clear*) predvsem na območjih, kjer sovražnik nima močne obrambe.

Od vsakega pehotnega bataljona se zahteva, da mora biti sposoben izvajati taktične naloge v vseh operativnih okoljih kot manevrski element brigade. Kljub podpori brigadnih oz. združenih zmogljivosti mora pri manevru uporabiti organske oborožitvene sisteme (SHAPE, 2020).

3 Mogoče zmogljivosti srednje pehotne čete

Konkretno oborožitev bojnega kolesnega vozila (BKV)¹ je podal državni sekretar na Ministrstvu za obrambo mag. Miloš Bizjak v intervjuju za revijo Slovenska vojska (Pišlar, 2018, str. 12–15). V Slovenski vojski bi potrebovali 48 vozil 8×8 s topom 30 milimetrov in mitraljezom 7,62 milimetra ter osem vozil 8×8, ki so opremljena z minometom in mitraljezom istega kalibra. Slovenska vojska je namreč zahtevala opremljenost nekaterih vozil tudi s protioklepnimi raketnimi sistemi (PORS).

Slivečka (2020, str. 43) predlaga sestavo srednjega bataljona. Vsaka od štirih manevrskih čet bi imela trinajst BKV 8×8 s topom 30 mm in sistemom Spike, razdeljene v tri vode. Ob tem predlaga še dva LKOV 4×4 v vsaki četi za namestnika in poveljstvo.² To bi pomenilo, da ima vsak vod štiri BKV 8×8, pri čemer imata dva BKV top 30 mm in dva BKV sistem Spike.

Slivečka pa ne omenja posadk minometov 60 mm.³ Stališče prispevka je, da so minometi 60 mm ključni na ravni čete za takojšnjo ognjeno podporo. Osnovna funkcija minometov 60 mm je, da se z njihovim posrednim ali neposrednim streljanjem zagotovi ognjena podpora pehote ter okrepi delovanje drugih orožij, ki podpirajo motorizirani vod ali četo z neposrednim streljanjem (mitraljez 12,7 mm, bombomet 40 mm) (SV, 2012, str. 5). Minometi 60 mm niso vezani na vozila, ki pa so lahko zelo omejena v delovanju in posledično v učinkovitosti. Ena od ključnih lastnosti minometov pa je njihova zmožnost delovanja z visoko krivuljo in s tem delovanja po prikritih položajih sovražnika (angl. *defilade positions*).

¹ Pri imenovanju vozil srečujemo veliko kategorizacij. V dokumentih v literaturi je mogoče zaslediti izraze kolesna oklepna vozila (KOV), bojno vozilo pehote (BVP) ter bojno kolesno vozilo (BKV).

² Ob pogovoru z avtorjem je bila podana dodatna razlaga za tako odločitev: taktična umeščenost namestnika poveljnika čete in poveljstva ter finančni zalogaj za dodatna vozila sta bila glavna razloga, da se umestijo na LKOV 4×4. Ne glede na vozilo ta element praviloma ni v stiku, zato z vidika NC ne vpliva na situacijo.

³ Avtor je v pogovoru razložil, da njegov predlog ne obsega minometnega oddelka 60 mm, saj naj bi to vlogo prevzel top 30 mm, kar pa ne pomeni, da uporaba orožja v njegovi sestavi ne bi bila mogoča.

4 Organizacija taktične vaje z bojnim streljanjem čete

4.1 Koncept streljanj

Področje streljanja je bilo v zadnjem desetletju deležno velikih sprememb in modernizacije. Leta 2006 je SV ob uvedbi nove avtomatske puške (AP F2000) sprejela nov koncept strelskega usposabljanja (angl. *operational shooting policy*), ki je podoben konceptu britanske vojske.

Britanska vojska ima enega najcelovitejših in sistematičnih pristopov pri strelskem urjenju na svetu. Program zagotavlja razvoj strelsko učinkovitega in varnega strelca, namerilca oz. posadke ter izvrstno strelsko usposobljene enote. V Slovenski vojski si od leta 2008 prizadevamo strelska urjenja urediti podobno (Himelrajh, 2021, str. 25).

Področje streljanja je v SV urejeno z več dokumenti. Najvišja predpisa sta Navodilo za streljanja v Slovenski vojski (MO RS; št. 603-92/2018-25 z dne 6. 12. 2018) in Pravilnik za zagotavljanje varnosti na vojaških vadiščih, streliščih in poligonih (MO RS; št. 603-92/2018-27 z dne 5. 4. 2019).

Druga skupina normativnih dokumentov na področju streljanja so Merila in postopki za izvajanje streljanj v SV. Ta so razdeljena v sedem zvezkov. Prvih šest zvezkov je namenjenih vsem orožjem in oborožitvenim sistemom v SV. Za večino orožij in oborožitvenih sistemov so v teh zvezkih že določeni standardi, s katerimi se doseže letni strelski standard. Za nekatere sisteme je samo rezerviran prostor in bodo dokončana v prihodnosti, vsi pa so podvrženi dopolnilom (na primer sprememba za letni strelski test za lahki puškomitraljez in srednji puškomitraljez).

Kot povezovalni element na področju usposabljanja lahko štejemo programe funkcionalnega usposabljanja (FUBS (funkcionalno usposabljanje bližinskega streljanja s pištolo in avtomatsko puško), BBNO (Bližinsko bojevanje v naseljenem območju), program za usposabljanje mitraljezcev ipd.) ter katalog individualnih vojaških veščin.

Za raven uporabnika so zelo pomembna Navodila za uporabo in osnovno vzdrževanje, ki natančno opredeljujejo varno ravnanje z orožjem, ter Navodila za uporabo in usposabljanje, ki obsegajo elemente za delo strelcev in navodila za usposabljanje. Zadnjih je v tem trenutku v SV spisanih bistveno manj.

Navsezadnje so z vidika varnosti izjemnega pomena Elaborati posameznih VVSP. Osredotočili se bomo na Elaborat poligona Poček (izdaja 2020).

Pri organizaciji streljanj na V. stopnji oz. bojnih streljanj je pomembno poznati Prilogo 14 Pravilnika za zagotavljanje varnosti na VVSP. Tretja točka opredeljuje pogoje, ki jih mora organizator takega streljanja upoštevati.

Dodatno pa si pri izvedbi streljanj (predvsem na IV. in V. stopnji) lahko pomagamo s Pamphletom 21, za katerega je določena samo smiselna uporaba.⁴ To je dokument, ki vsebuje veliko praktičnih rešitev in postopkov na strelišču, ki omogočajo tekočo izvedbo streljanj. Izziv je z definicijo termina »smiselna uporaba«, saj je ta v celoti prepuščena vsakemu posamezniku. Čeprav je taka rešitev, kjer se uporablja tuja literatura, lahko začasna, bi bilo podoben dokument treba pripraviti tudi znotraj SV. Tudi če bo to samo prevod Pamphleta 21, je nujno imeti natančna in zavezujoča izvedbena navodila, kaj in kako je treba storiti na strelišču na streljanjih IV. in V. stopnje. Brez takih navodil je varna izvedba TVBS-Č za neizkušen kader izjemno otežena. Normativa trenutno določa predvsem organizacijske varnostne vidike.

4.2 Priprava taktične situacije

Preden začnemo načrtovati streljanje, je treba razumeti posebne omejitve na VVSP. V prispevku uporabljamo poligon Poček. Ta je med drugim najprej namenjen izvajanju streljanj na V. stopnji do ravni čete (SV, 2020c, str. 6). Skladno s tem dokumentom je to najkompleksnejša oblika streljanja, ki jo je trenutno mogoče organizirati v RS. Drugi pomembni dokument je Balistično varnostna ocena poligona Poček (izdaja 2020), ki prikazuje vpliv geografskih značilnosti poligona Poček na velikost NC.

NC je tridimenzionalni prostor, ki razmejuje del kopnega in zraka nad njim, v katerem so moštvo in/ali oprema lahko ogroženi zaradi streljanja. NC so oblikovani tako, da je le malo verjetno, da bi iz mej območja izvajanja aktivnosti ušli nevarni delci ali izstrelki, ter hkrati zmanjšujejo tveganje za javnost, osebe na območju aktivnosti, objekte/opremo ali lastnino. Združena nevarna cona (ZNC) združuje nevarne cone vseh oborožitvenih sistemov, ki sodelujejo v aktivnosti, v skupno območje, ki obsega kopno in zračni prostor, v katerem so moštvo in/ali oprema ogroženi zaradi delovanja vseh vključujočih oborožitvenih sistemov (MO RS, 2018a, str. 10).

Pri pripravi taktične situacije je treba upoštevati realne zahteve po varnosti udeležencev. Da bi dosegli cilje TVBS-Č, je treba sestaviti situacijo tako, da vadbencem ne predstavlja samo vnaprej pripravljene koreografije, katere glavni cilj je čim večja količina streljanja. To obsega tudi celoten proces vodenja enot (PVE) s strani vadbene čete.

Bojna streljanja oziroma streljanja na V. stopnji strelskega usposabljanja so najvišja oblika strelskega usposabljanja, ki združujejo usposobljenost iz taktike enote, strelske učinkovitosti in zmožnost uporabe bojne podpore (MO RS, 2019, Priloga 14).

Pri sestavi takih streljanj je smiselno vključiti tudi sekundarnega vadbena, in sicer poveljstvo srednjega bataljona.⁵ Pri TVBS-Č bi lahko poveljstvo bataljona:

⁴ Smiselna uporaba je bila dovoljena z dokumentom Seznam vojaškokstrokovne literature, ki ni bila izdana v okviru MO RS in lahko služi kot dopolnilna literatura za izobraževanje in usposabljanje SV (MO RS; št. 613-2/2018-22 z dne 19. 11. 2018).

⁵ Priročnik za usposabljanje (SV, 2011, str. 27) tega izrecno ne navaja, je pa taka organizacija TVBS-Č skladna z namero.

- Izvedlo celoten vojaški proces odločanja (VPO), v sklopu katerega bi izdali vadben ukaz za izvedbo naloge.
- Vzpostavilo osnovno in izpostavljeno poveljniško mesto (OPM in IPM).
- Vodilo delovanje izvidniškega voda.
- Vodilo delovanje treh simuliranih čet (taktična vaja brez enot).
- Usmerjalo delovanje ROLE 1.
- Vodilo delovanje bataljona med nalogo z izhajajočimi nalogami.

Pot prek celotnega vadbene VPO je ena izmed možnosti, kako prenesti informacijo od brigade do poveljnika čete. Druga možnost je sestava vinjete ali CONOP. Ne glede na izbrano metodo je pomembno ločiti med vadbeno in realno situacijo. V obeh primerih je ključno, da poveljnik čete razume NC, saj bodo varnostni ukrepi (fazne črte) vezani prav na te. Čeprav poskušamo poveljnikom čet pustiti čim več prostih rok, s tem ko za ognjene položaje (OGP) in območja ciljev določamo BOX-e,⁶ je večina dogodkov izjemno natančno določenih in poveljnik čete nima popolne taktične prostosti. Zato lahko pred izvedbo TVBS izvedemo še taktično vajo z uporabo manevrskega streliva, pri čemer lahko preverimo taktično delovanje čete.

4.2.1 Situacija za lastne sile v konceptu

Poznamo dve glavni miselnosti, kadar govorimo o taktiki vkrcane pehote. Ena struja zagovarja, da je izkrcanje iz BKV pot do poraza in da je vzdrževanje zagona (tempa) ključnega pomena. Druga struja enako vneta zagovarja, da pehotniki niso pravi pehotniki, dokler niso izkrcani. BKV je samo prevozno sredstvo do bitke, tam pa mora pehotnik opraviti svoje, ko je izkrcan (Leonhard, 1991, str. 15). Pravi odgovor po navadi najdemo med dvema skrajnostma.

Slivečka (2020, str. 39) kot primerljivo enoto SrBBSk navaja bataljon Stryker vojske ZDA. Za tako enoto je dosegljiva ameriška doktrina ATP 3-21.11 Stryker Brigade Combat Team Infantry Rifle Company (izvod 2020). Predhodnik tega je FM 3-21.9, ki je na seznamu tuje literature, ki se lahko uporablja kot dopolnilna literatura za izobraževanje in usposabljanje v SV.⁷

Da bi poveljnik čete prejel uporaben produkt oz. vinjeto, je smiselno med načrtovanjem TVBS-Č izvesti na brigadi vsaj prilagojen VPO. Pri tej nalogi je VPO v drugem koraku pri analizi zemljišča poligona Poček po metodi OKOKS (opazovanje in ogenj; kritje in maska; ovire; ključno zemljišče; smeri dostopa) pokazal veliko pomanjkljivost pri zmožnostih za taktični razvoj z vozili. Vozila so večino časa kanalizirana na majhno količino komunikacij, ki praviloma ne dovoljujejo razvoja širše formacije od kolone.

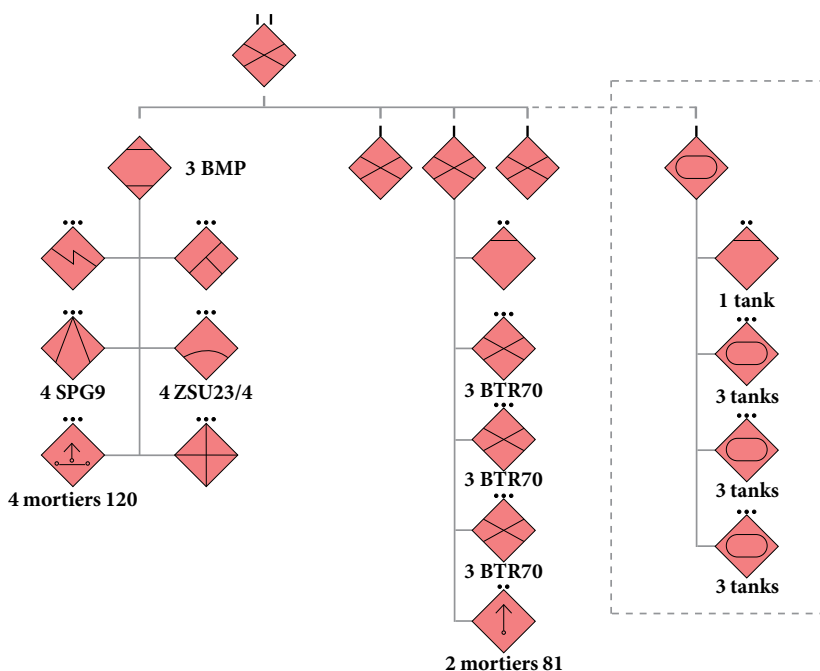
⁶ BOX je območje oz. določena površina na VVSP z vsaj dvema koordinatama. Uporabimo jo lahko za ognjene položaje in cilje. Po tej metodi lahko strelci streljajo iz katerega koli položaja znotraj določene površine ognjenih položajev v katero koli tarčo znotraj površine območja ciljev.

⁷ Seznam vojaškostrokovne literature, ki ni bila izdana v okviru MO RS in lahko služi kot dopolnilna literatura za izobraževanje in usposabljanje SV (MO RS; št. 613-2/2018-22 z dne 19. 11. 2018).

Za končni koncept je bilo uporabljeno izhodišče, da je četa del SrBBSk. Vadbena četa je na glavni smeri delovanja. S tem predvidevamo, da ima četa poleg bataljonskih še dodatne zmogljivosti iz brigade in sil SV. Te zmogljivosti in orožja so: AP F2000, LG-1, FN MINIMI, FN MAG, ročne dimne bombe, top 30 mm⁸, ofenzivna ročna bomba, protioklepno orožje Carl Gustav, minomet 60 mm, protioklepni sistem Spike, minomet 120 mm, ostrostrelna puška .338, eksploziv za premagovanje žičnatih ovir (inženirska skupina), havbica 155 mm, PC-9 z raketami s kumulativno glavo AT-5M, PC-9 z mitraljezom 12,7 mm, PC-9 z bombo Mk-82 (bojna), brezpilotno letalo, ROLE 1, par kontrolorjev združenih ognjev (KZO).⁹ Zaradi specifik NC teh orožij je tudi organizacija sil modrega (prve čete) vnaprej določena. V tem primeru se mitralješki oddelki vseh treh vodov združijo v tretjemvodu. Glavni razlog za to je široka NC FN MAG, ki bi ob uporabi na več lokacijah bistveno zmanjšala območje delovanja manevrskih oddelkov in vodov.

4.2.2 Situacija sovražnika v konceptu

Za realno usposabljanje je treba predvideti tudi realnega sovražnika. Ne smemo se prepustiti nagonu, da sovražnika prilagodimo lastnim slabostim ali poenostavimo zaradi omejitev VVSP.

Slika 1: Kompozicija sovražnikovega motoriziranega bataljona v obrambi za potrebe prispevka (povzeto po SVS Stanag 2194 (2019) in Grau (2016))

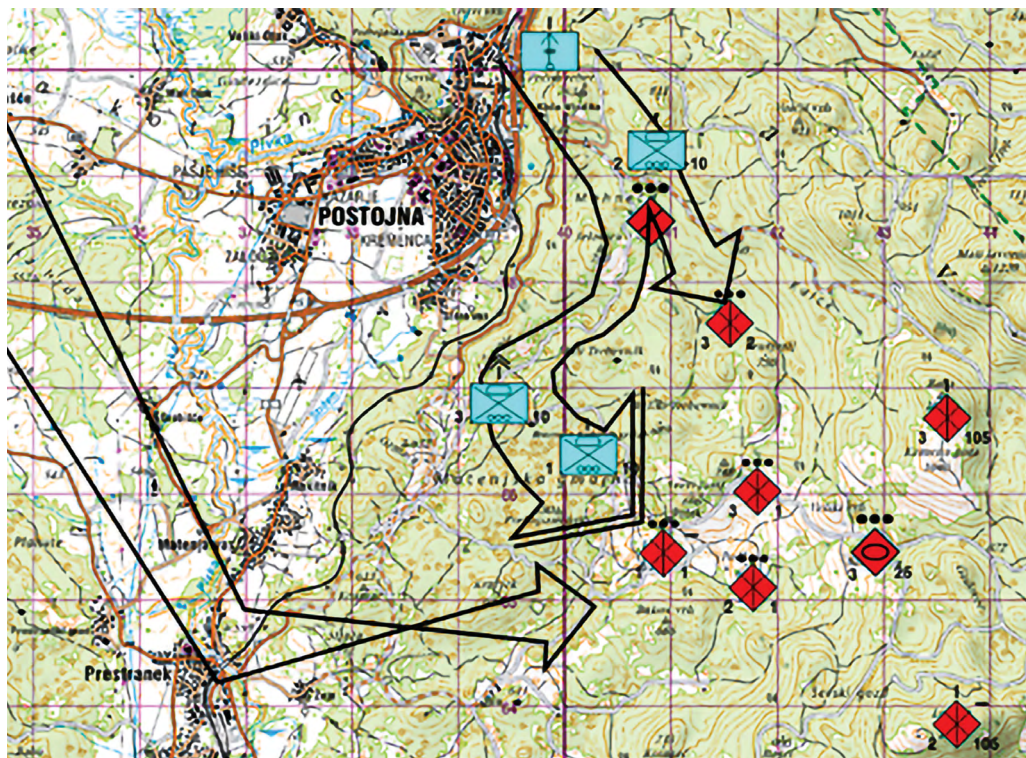
⁸ V sistemu UDIGISP je trenutno samo naboj 30x173 mm PMC307, TPFSDS-T. To je podkalibrni vadbeni naboj.

⁹ Uveljavlja se nov izraz za kader. Pred tem so bili imenovani usmerjevalci združenih ognjev ali UZO, angl. JTAC.

Na vrhu Nata v Varšavi julija 2016 so voditelji držav in vlad zaveznic soglasno sprejeli odločitve o namestitvi štirih večnacionalnih bataljonskih bojnih skupin na območje baltskih držav in tako izrazili podporo utrjevanju celoviti in kredibilni odvratalni ter obrambni drži Nata. To je odziv zavezništva na bistveno spremenjeno varnostno okolje, dinamiko in tveganja v njegovi vzhodni sosesčini. Analiza Nata za 2030 (NATO, 2020, str. 25) navaja, da mora Nato še naprej odgovarjati ruskim grožnjam. Z dogodki v Ukrajini se je to stališče samo potrdilo in dodatno okrepilo.

Ti dve publikaciji ponujata brigadni S-2 (izdelovalca situacije sovražnika za TVBS-Č) možnost realnejšega sovražnika pri načrtovanju. Realen sovražnik je ključni element pri usposabljanju in preverjanju usposobljenosti enote. Predvsem pri izbiri sovražnika moramo paziti, da ga določimo smiselno. Namreč prav izbira sovražnika najbolj opredeljuje težavnost situacije.

Za dispozicijo predvidevamo, da je sovražnikov bataljon v prvem ešalonu, kjer je del vezan s strani druge čete našega bataljona (slika 2). Taktični simbol za lastno četo je osnovan na taktičnem simbolu za pehotno četo na vozilih Stryker (ATP 3-21.11) in je skladen s SVS 2019.

Slika 2: Izsek situacije na karti za TVBS-Č (vir: UDIGiSP (avtorjev koncept))

Sovražnik vadbene čete (slika 3) je del oslabiljene motorizirane čete. To sta vod, ki pripravlja defenzivne položaje, in sekcija, ki je ostanek enega voda. Po doktrini in analizah ima lahko sovražnikov motorizirani bataljon pridodano tankovsko četo, ki lahko z

elementi okrepi motorizirano četo v obrambi. Naloga modrega bo uničiti sovražnika, ki je v predpolju na območju Mahneč (izvidniško vozilo), in zavzeti območje, obkroženo z modro na sliki 3. Po sovražnikovih elementih, ki so zunaj kroga, bo četa delovala s posrednimi in neposrednimi ognji, da bi onemogočila (angl. *supress*) njihovo delovanje po lastnih silah. Nadaljevanje napada na te sovražnikove sile je naloga tretje čete, ki so sile za odločilno delovanje bataljona in sledijo vadbeni četi.

Slika 3: Elementi sovražnikovih enot (vir: www.map.army (avtorjev koncept))

Za pripravo situacije TVBS-Č sta poleg poznavanja normativnih aktov na področju streljanja ključnega pomena tudi dobro poznavanje in razumevanje doktrinarne podlage lastnih in sovražnikovih sil. To je ključ do realnega usposabljanja.

4.2.3 Možnosti nadgradnje situacije v SV

V veliko pomoč je Zvezek 7 meril in postopkov za izvajanje streljanj v SV. To je katalog razpoložljivih tarč, ki obsega IDENT, opis materiala, iz katerega je tarča narejena, ter kratek opis njene uporabe. V SV poznamo tudi premične dvigovalce tarč in tarče Marathon,¹⁰ na katere postavimo plastične 3D-silhuete.

Poleg tarč nam Pravilnik za zagotavljanje varnosti na VVSP nakazuje še druge, bolj dinamične možnosti. Mogoča je kontrolirana uporaba manjših količin eksplozivnih

¹⁰ Uporaba teh tarč je opredeljena s SOP EVVSP št. 30-0003: Naročanje in upravljanje z opremo robotskih tarč in premičnih dvigovalcev tarč na vojaških vadiščih, streliščih in poligonih (ESN; št. 804-209/2020-1 z dne 27. 10. 2020)

sredstev kot simulacija sovražnikove ognjene podpore minometov, artilerije ali zračne podpore. Pri tem pogoje uporabe določa priloga 9.¹¹

Priloga 14 opredeljuje tudi streljanje mimo lastnih sil. To je razdeljeno na več segmentov, ki opredeljujejo orožja za posredno in neposredno delovanje podnevi in ponoči. Dodatna možnost je tudi streljanje čez lastne sile. Za havbico 155 mm to opredeljuje že priloga 7.

Predvsem pri kompleksnih streljanjih je smiselno imeti osebo, določeno za koordinacijo vseh elementov. Dodatne napotke je mogoče najti v Pamphlet 21, kjer so zajeti bistveni mikroukrepi, ki zagotovijo varno in uspešno izvedbo streljanja.

5 Koncept ofenzivnega TVBS-Č na poligonu Poček

Celoten koncept je dosegljiv v zaključni nalogi avtorja iz 31. generacije štabnega šolanja pod mentorstvom majorja Matjaža Slaka iz Enote VVSP (Evvsp). V nadaljevanju so samo nekateri deli vadbene situacije, potrebne za organizacijo take vaje. Druge nevarne cone, sinhronizacijska matrika in situacije so zajete in dostopne v IRDG-dokumentu Organizacija taktične vaje z bojnim streljanjem (TVBS) srednje pehotne čete (SrPČ) v napadu (10. PEHP; št. 603-34/2021-191 z dne 21. 6. 2021).

Končni koncept je mogoče razbrati v izvornem IRDG-dokumentu ob vzporedni primerjavi Priloge 1 – Koncept TVBS-Č, Priloge 2 – Sinhronizacijska matrika ter Priloge 3 – Nevarne cone. Tako je mogoče ugotoviti sekvenco dogodkov, lokacijo enot v nekem trenutku, na katere cilje deluje enota in s katerim tipov ognjev (iz premika ali stacionarno). Elementi, ki so prisotni in niso opredeljeni, pa se uporabijo taktično smiselno po presoji poveljnika čete.

5.1 Izvlečki koncepta TVBS-Č SRPČ

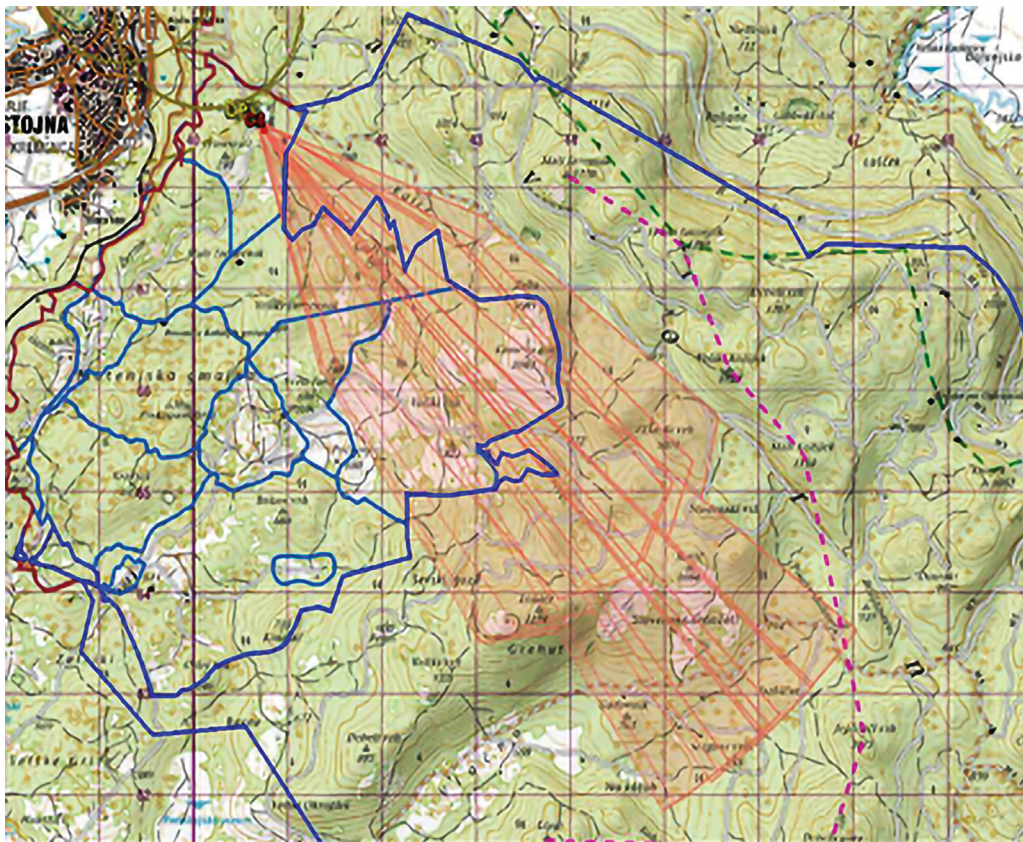
5.1.1 Streljanje v premiku s topom 30 mm na Mahnečah

Elaborat poligona Poček v osnovnem dokumentu in prilogah ne dovoljuje izvedbe takega streljanja, saj je namembnost območja drugačna. Na sliki 4 vidimo, da je NC v celoti znotraj območja poligona Poček. V takem primeru je mogoče izvesti postopek odobritve odstopanja. To je odklon od standardnih zahtev, ki potrebujejo posebno odobritev (MO RS, 2019, str. 2).

Področje odstopanj je opredeljeno v dveh najvišjih dokumentih na področju streljanja. Navodilo za streljanja v SV temu posveča celotno 10. poglavje. Pravilnik za zagotavljanje varnosti na VVSP pa natančneje opredeli področje v 3. členu.

¹¹ Uporaba imitacij je natančno opredeljena in omejena na 100 g na naboj. Definiran je postopek priprave položaja in dovoljene minimalne razdalje od mesta eksplozije, ki znaša 3 m za plazeče pripadnike in 25 m za stoječe. Pri usposabljanju iz tehnik vdora v prostor uporabljamo majhne količine eksploziva, ca. 0,5 kg. Za tak NC uporabimo formulo: Razdalja (D) v metrih = $K \cdot \sqrt[3]{W}$ (teža eksploziva v kg x 0,45).

Vsako odstopanje v grobem potrebuje pričakovana tveganja, analizo nadaljnjih nevarnosti in analizo tveganj. Pojasniti je treba potrebe po takem odstopanju. Ključnega pomena so prepoznani kontrolni ukrepi, da odstopanje ne bi predstavljalo nepotrebnega tveganja ali pa da bi uničevalo VVSP. Tako se lahko začasno vzpostavi rajon ciljev tudi na tem območju poligona. Vsekakor je VVSP treba predati v enakem stanju, kot smo ga prevzeli. Celoten dopis, ki mu priložimo še grafično predlogo, bi v tem primeru podpisal poveljnik brigade, če ima položajni čin brigadir in višje.¹²

Slika 4: NC topa 30 mm na Mahnečah (vir: UDIGiSP¹³ (avtorjev koncept))

V podajanje mnenja pri odobritvi odstopanja so lahko poklicani ne samo strokovnjaki za balistiko, temveč tudi okoljevarstveniki, pravniki in tudi služba za stike z javnostmi.

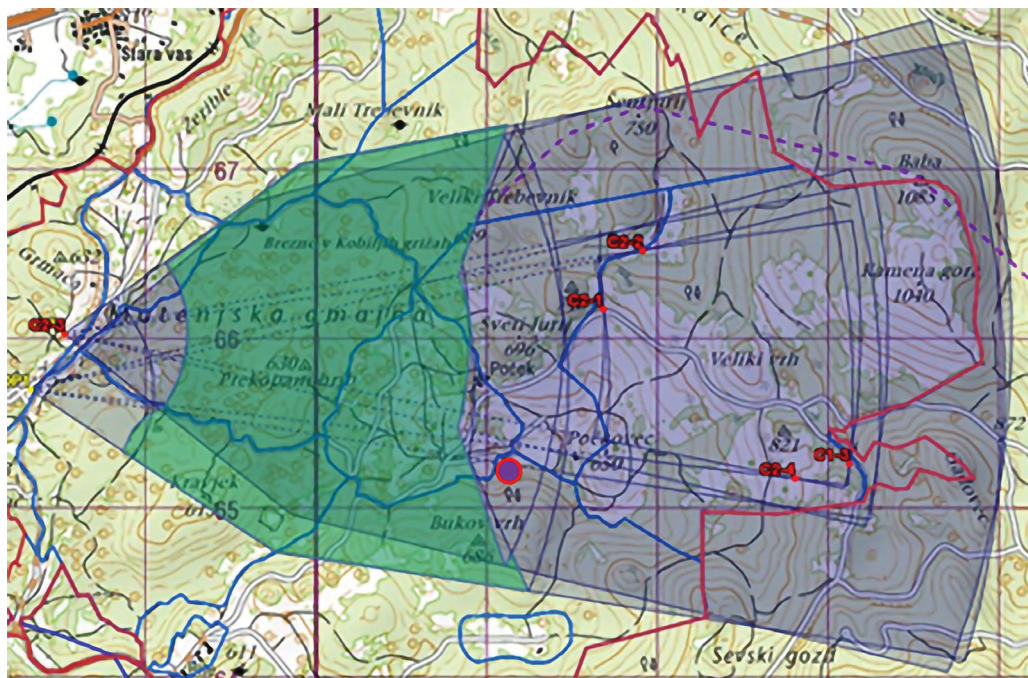
Čeprav zveni kot zapleten postopek, je zadeva bistveno olajšana z dejstvom, da je nastajanje takega dokumenta podprto s pomočjo EVVSP.

¹² V primeru 15. PVL je podpisnik poveljnik Poveljstva sil SV.

¹³ Sistem je bil uveden s Sklepom o uvedbi in uporabo aplikacije UDIGiSP za izdelavo in preverjanje nevarnih con ter varnosti na VVSP (GŠSV; št. 603-24/2019-24 z dne 20. 4. 2020).

5.1.2 Premik pod artilerijskim ognjem

Premikanje pod artilerijskim ognjem je včasih dovoljeno skladno s Prilogo 7 Pravilnika za zagotavljanje varnosti na VVSP. NC je prikazan na sliki 5. Z zeleno je označeno območje D, v katerem bo nad pripadniki delovala artilerija. Vijoličasta pika predstavlja lokacijo posadke MAG, ki bo simulirala delovanje sovražnika s streljanjem čez lastne sile skladno s prilogo 14 Pravilnika za zagotavljanje varnosti na VVSP. To je na območju C. Skladno z omenjeno prilogo 7 se je v tem območju dovoljeno zadrževati, če so izpolnjeni določeni standardi varnosti. V tem primeru bi med streljanjem artilerije pripadniki čakali v vozilu Valuk.

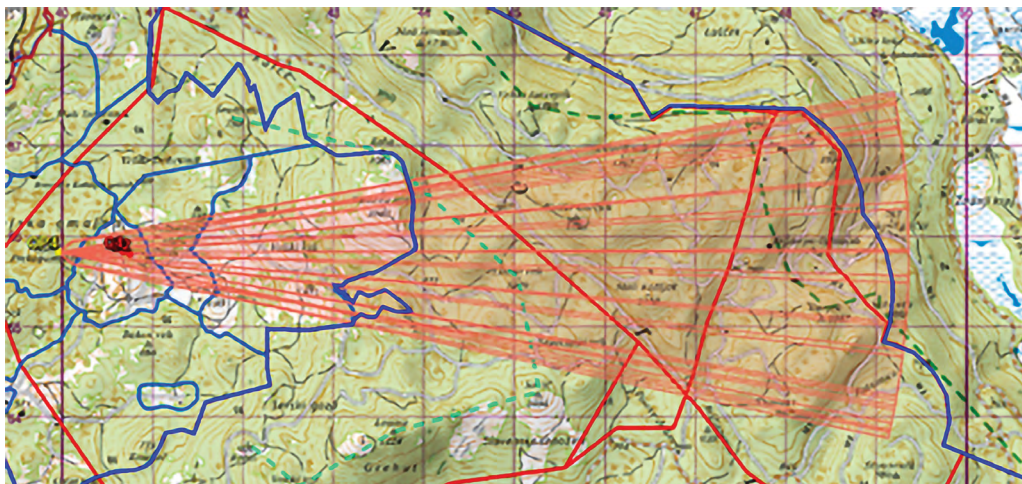

Slika 5: NC za artilerijske sisteme 155 mm (vir: UDIGiSP (avtorjev koncept))

5.1.3 Streljanje ostrostrelca

V tem primeru kljub dejstvu, da NC sega zunaj mej, ne potrebujemo odstopanja, temveč odobritev. Na sliki 6 je vidno, kolikšen del NC presega meje poligona Počeh. Vidimo pa tudi svetlo modro črtkano črto. To je produkt iz balistično varnostne ocene (BVO),¹⁴ ki opredeljuje, da je zaradi reliefnih značilnosti mogoče skrajšati NC. Ker pa je odstopanje zajeto v BVO, ni treba izvajati celotnega postopka odstopanja. Ko EVVSP potrjuje NC, se navede le delovanje te oborožitve, in če izpolnjuje pogoje določene v BVO, se streljanje odobri.

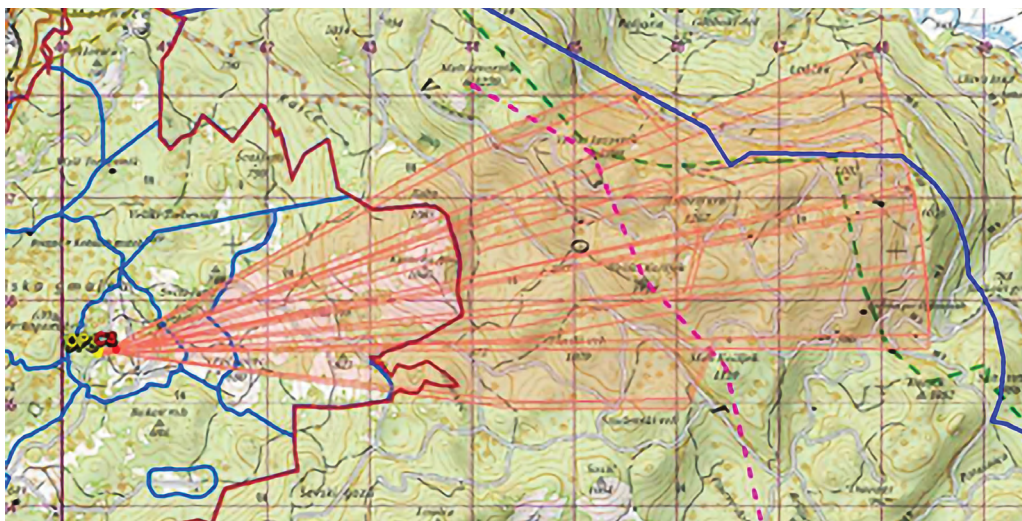
¹⁴ Balistično varnostna ocena poligona Počeh (GŠSV; št. 8042-227/2020-12 z dne 27. 11. 2020). V odstopanju so vključeni težki mitraljezi 12,7 mm, PC-9M, tank s topom 125 mm in ostrostrelno orožje nad kalibrom 8,6 mm vključno.

Slika 6: NC za .338 (vir: UDIGiSP (avtorjev koncept))

5.1.4 Streljanje s topom 30 mm v smeri vzhod

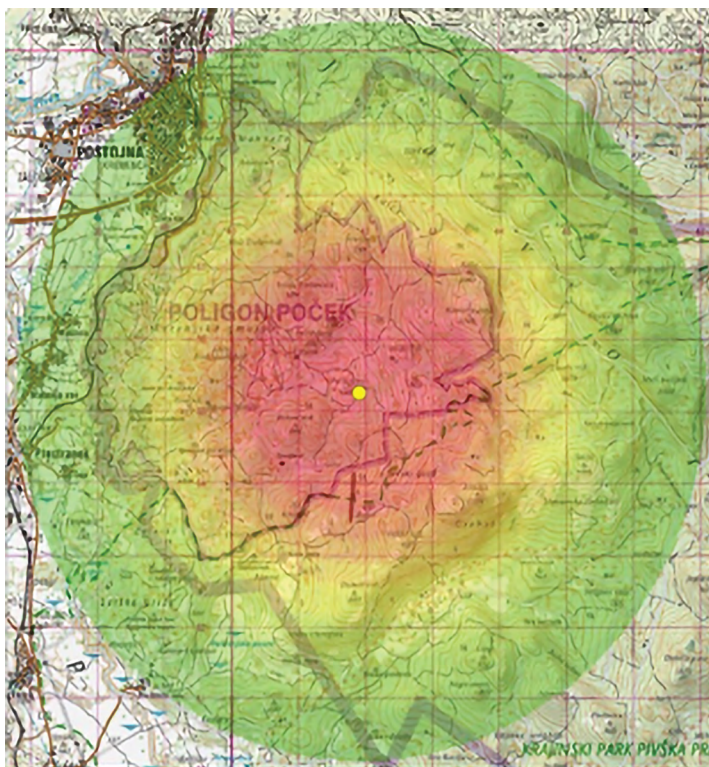
BVO predvideva določena odstopanja. Ta pa ne zajemajo topa 30 mm.¹⁵ Na sliki 7 je NC za top 30 mm, ki deluje v smeri vzhoda. Pri tem NC segajo čez območje poligona. Segajo pa tudi čez roza črtkano črto, ki je v BVO definirana kot terenska prepreka, ki skrajša NC. V tem primeru je treba izdelati klasično odstopanje. Dejstvo, da NC poteka čez omejitveno terensko značilnost, bistveno izboljša možnost odobritve odstopanja.

Slika 7: NC top 30 mm pri streljanju v smeri vzhod (vir: UDIGiSP (avtorjev koncept))

¹⁵ Med pisanjem prispevka je v sklepní fazi izdelava prenovljenega BVO za poligon Poček, ki bo bistveno olajšal uporabo topa 30 mm. Kljub temu je tak način reševanja omejitve mogoče uporabiti tudi za nekatere druge kalibre.

5.1.5 Bojne letalske bombe Mk-82

Slika 8: Simulacija kontaminacije s hrupom za primer bojne Mk-82 (vir: Dopis za odstopanje pri uporabi bojne Mk-82, SV, 2021)

Ponovno potrebujemo odstopanje, saj je odmetavanje bojnih bomb Mk-82 z Elaboratom poligona Poček izrecno prepovedano. Tukaj gre večinoma za zvočno kontaminacijo območja in je posledično zaradi narave ter umeščenosti poligona Poček v prostor (bližina Postojne in okoliških vasi) to bolj politično kot varnostno vprašanje. Za lažje odločanje odločevalcev o uporabi tega orožja je za izvedbo takega odstopanja (analize vpliva) potrebna specializirana računalniška programska oprema, s katero je mogoče predvideti vpliv hrupa na okolje. SV take opreme nima, zato uporabi vire drugih držav Nata ¹⁶ (slika 8).

¹⁶ V ta namen so nam že pomagale oborožene sile ZDA, ki so naredile analizo z aplikacijo Range Managers Tool Kit – RMTK.

5.1.6 Streljanje čez lastne sile

Pravilnik za zagotavljanje varnosti na VVSP s svojimi prilogami natančno določa postopek, kako je mogoče izvesti streljanje čez lastne sile z FN MAG.¹⁷ Pri tem konceptu je bilo uporabljeno administrativno minsko polje, da bi vadbenec preprečili gibanje po nevarnem območju. V tem konceptu je mogoče izvajati streljanje čez lastne sile samo, kadar se ne uporabi letalska podpora z bojno bombo Mk-82 (zaradi velikosti NC). Izvedljivo bi bilo, če bi se konflikt rešil s časovnim (uporaba Mk-82, ko se posadka za streljanje čez lastne sile že umakne) ali prostorskim zamikom (postavitev ognjenega položaja posadke za streljanje čez lastne sile zunaj NC Mk-82).

Med streljanjem artilerije mora biti takrat varnostnim nadzornikom (strelcem na FN MAG) zagotovljena dodatna zaščita.¹⁸ Takrat so ob orožju v vozilih LKOV Valuk, saj ne smejo pustiti nezaščenega orožja na položaju.

5.1.7 Delovanje v rajonih ciljev

Elaborat poligona Poček natančno določa pogoje, pod katerimi sta gibanje in delovanje dovoljeno znotraj območij (SV, 2020b, str. 8).

Premikanje pripadnikov zunaj cest v RC, priprava strelskih položajev in vkopavanje tarč znotraj RC so mogoči, vendar morajo območje natančno in globinsko pregledati pirotehniki. Take ureditve strelišča pred streljanjem zahtevajo ločeno rezervacijo strelišča pred izvedbo vaje in je ni mogoče narediti na hitro. Postavitev tarč ni omejena samo na RC, vendar lahko ob upoštevanju elaborata uporabimo tudi druga območja (npr. Mahneče, Lipe 1 in 2 itn.).

5.1.8 Navajanje letal, minometnega ognja in artilerijskega ognja z uporabo brezpilotnih letal

Že zdaj je mogoče izvajati nekatere postopke. Brezpilotna letala (BPL) je že zdaj mogoče vključevati v taktično situacijo podnevi in ponoči. Realne zmožnosti bi bilo treba preizkusiti s skupnimi vajami pehote in obveščevalno-izvidniške čete (OIČ), kjer bi se na terenu preizkusila učinkovitost sistemov.

Navajanje letal s strani KZO je razdeljeno na tri tipe.¹⁹ Ne glede na to, da bi s pomočjo BPL KZO videl cilj v živo, se to ne šteje kot tip kontrole 1.²⁰ A vseeno je poveljniku čete lažje sprejeti odločitev, če vidi cilj. Prispevek BPL ni samo v kameri, temveč tudi v termoviziji. V konceptu je predvideno, da sta dva tanka zakrita, a ju je mogoče zaznati zaradi toplega

¹⁷ Kot simulacija sovražnikovega ognja.

¹⁸ Kot opredeljeno v točki 5.2.2. tega prispevka.

¹⁹ Tip kontrole ena zahteva, da KZO vidi cilj in letalo v času delovanja po cilju. Tip kontrole dva zahteva, da KZO vidi vsaj enega od dveh. Tip kontrole tri pa predvideva, da KZO ne vidi niti enega od dveh.

²⁰ Podatek, pridobljen v osebem pogovoru s poveljnikom šole AGOS (*Air-Ground Operations School*) za usposabljanje KZO.

motorja. Dodatno, BPL je mogoče postaviti v predpolje in si tako zagotoviti sistem za zgodnje opozarjanje pri prihodu sovražnikovih enot.

Navajanje artilerijskega ognja in minometnega ognja je prav tako mogoče, saj je iz zaslona upravljalca BPL mogoče pridobiti podatke o smeri, hitrosti in višini letenja. Ne glede na prisotnost BPL je v konceptu predvidena uporaba klasične opazovalnice s prednjim opazovalcem.

Največji izziv ob uporabi BPL je za KZO. Ta bi ves čas moral skrbeti, da ne pride do konfliktne situacije v zraku. Čeprav nekateri sistemi omogočajo prenos slike tudi izkrcanemu delu, bi moral upravljalcev BPL ostati v vozilu in tako biti ločen od poveljnika čete ter KZO. Trenutni sistemi ne dovoljujejo popolne taktične podpore pehotni četi.¹

5.1.9 Izvleka ranjenca med situacijo do ROLE 1

Stryker bataljon v svoji doktrini² navaja zmogljivosti in koncept za izvedbo MEDEVAC (medicinska evakuacija). Koncept tega TVBS-Č predvideva dva različna incidenta, v katerih bi prišlo do potrebe po delovanju ROLE 1 srednjega bataljona. Incidenta sta izbrana v dveh pomembnih fazah napada. Ključni varnostni trenutek je preverjanje izpraznjenosti orožja ob opravljanju postopkov.

V prvem primeru je ranjen tudi voznik BKV. Formacija in način usposabljanja SV ne predvidevata rezerve za voznika znotraj čete. Takrat se postavi vprašanje, kaj narediti z delujočim vozilom, ki bi še vedno lahko podpiralo delovanje izkrcane pehote.

V drugem incidentu so ranjeni štirje pripadniki med izdelavo prehoda skozi ovire. Takrat gre za reševanje večjega števila ranjenih.

6 Splošni izzivi pri organizaciji in izvedbi TVBS-Č

Izdelava NC zahteva natančno risanje NC v orodju UDIGiSP. Pri risanju NC iz BOX-a v BOX je takih NC najmanj 16. Trenuten način vnašanja koordinat je zamuden. Predvsem pri načrtovanju streljanj na V. stopnji je takih situacij veliko in postane risanje izjemno zamudno. Mogoča rešitev je tabelarični vnos ali uvažanje datotek CSV (*comma seppareted values* oz. datoteka, v kateri so vrednosti ločene z vejico) na podlagi vzorca.

Mogoče največji izziv pri organizaciji TVBS-Č predstavlja 35. člen Pravilnika za zagotavljanje varnosti na VVSP. Ta zahteva namreč, da ima varnostni nadzornik čin praporščaka. Pri tem pa ne specificira, ali gre samo za vodjo ali za vse varnostne nadzornike. Z odstopanjem je mogoče zahtevo znižati za en čin in določiti še višje štabne vodnike. Podčastnikov s tako visokim činom in zadostnim znanjem pehotne taktike (kar pa, zanimivo, ni zahtevan pogoj) je v SV razmeroma malo. Smiselno bi bilo spremeniti dikcijo v pravilniku in jasno določiti vodjo varnostnih nadzornikov s činom praporščaka.

¹ Podatki, pridobljeni z osebnimi pogovori s pripadniki OIČ, ki delajo na BPL.

² ATP 3-21.21, SBCT Infantry Battalion, March 2016.

Varnostne nadzornike, ki se premikajo skupaj z elementi, pa s podčastniškim činom in pravo vojaško evidenčno dolžnostjo (VED).

Orodje UDIGiSP za NC ni v celoti usklajeno s Pravilnikom za zagotavljanje varnosti na VVSP. Pri FN MAG Priloga 1 tega pravilnika omogoča zmanjšanje kota NC s 5° na 2°, če so izpolnjeni nekateri pogoji. Tako spremenjenega NC ni mogoče zrisati z orodjem UDIGiSP. Še eno tako neskladje je NC za streljanje ob lastnih silah. Priloga 14 tega pravilnika jasno določa, da je za streljanje mimo lastnih enot obvezno uporabiti FN MAG. UDIGiSP nam ponuja tudi orožje kalibra 5,56. Dodatno, NC za FN MAG v Prilogi 14 in v UDIGiSP nikakor nista enaki.

Bolj ko je situacija zapletena in zgoščena, pomembnejša je pozitivna identifikacija tarč. Pri priloženem konceptu tarče delujejo tudi kot referenčne točke (angl. *target reference point*). Nekaj postopkov za zmanjšanje nevarnosti najdemo v Pamphlet 21. Pri tem ne smemo pozabiti na zračno komponento, ki potrebuje tridimenzionalne tarče, in ne samo silhuete, saj je njihov zorni kot bistveno drugačen od tistega na tleh.

7 Sklep

Poudariti je treba, da pregled terenskih značilnosti poligona Poček kaže, da je poligon izjemno omejen v zmožnostih za izvajanje taktike vozil. Na veliki večini poligona so vozila omejena na formacijo kolone, kar pa izjemno omejuje zmožnosti usposabljanja. Pri TVBS-Č iz koncepta obstaja možnost dodatnih rešitev, za katere pa je treba pridobiti odobritve oz. izdelati odstopanja od elaborata poligona Poček. Poligon ponuja veliko možnosti za razvoj situacije. Ima pa tudi veliko omejitev. Tako je treba veliko pazljivosti posvetiti varnostnim ukrepom in dobri pripravi varnostnih nadzornikov. Globino delovanja je težko doseči. Sama sestava rajonov ciljev pa izdelovalca situacije prisili v koncentracijo ognjev.

Kljub temu je s konceptom dokazano, da je mogoče organizirati kompleksen TVBS-Č SrPČ v napadu na poligonu Poček. Z novim znanjem, mogočimi prihodnjimi posodobitvami poligona Poček, izkušnjami ekipe EVVSP ter organizatorjev streljanja in posledičnimi spremembami Navodila za streljanja v Slovenski vojski, BVO, Pravilnika za zagotavljanje varnosti na VVSP in Elaborata poligona Poček bi bilo v prihodnje mogoče izvesti še veliko več. Pri tem pa je treba poudariti, da je v tem konceptu delovanje vozil dinamično samo v enem delu situacije. Po izkrcanju pehote je premikanje vozil praktično ničelno. Na območju streljanj smo omejeni s količino komunikacij in vidnimi polji. Dodatno, pri tem konceptu se uporablja samo vadbeni podkalibrni naboj, saj UDIGiSP ne predvideva drugih NC za druge tipe streliva, vključno z bojnim. V primeru topa 30 mm bi bilo mogoče uporabiti več vrst streliva za različne tipe tarč. Uporaba teh vrst streliva³ na poligonu Poček še ni predvidena. Zmožnost uporabe različnih streliv bi znatno zvišala raven usposabljanja za poveljnike in posadke vozil.

³ Eksplozivno zažigalno, vadbeno s traserjem, prebojno podkalibrno, z nastavljivim vžigalnikom za eksplozijo v zraku (angl. *air burst*).

8 Literatura in viri

1. ATP 3-21.11 Stryker Brigade Combat Team Infantry Rifle Company, 2020. Washington: Headquarters Department of the Army.
2. ATP 3-21.21 SBCT Infantry battalion, 2016. Washington: Headquarters Department of the Army.
3. AVPP-1 (A) Part 1, Edition A, Ver. 1, 2014. *Protection level lists for occupants of armoured vehicles*. NATO Standardization Agency.
4. BI-SC Capabilities Codes And Capabilities Statements, 2020. NATO, SHAPE, ACT.
5. C-Astral aerospace ltd., 2021. User manual. Ajdovščina.
6. Dokument – identifikacija investicijskega programa GŠSV; št. 4301-17/2012-1 z dne 24. 4. 2012. Dokument SV.
7. Furlan B. in drugi, 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
8. Geder, A., 2021. *Ustne informacije v sklopu okrogle mize*. 31. Štabni tečaj častnikov SV.
9. Himelrajh, J., in Kesič, A., 2021. Koncept streljanj v Slovenski vojski. *Kleščman*. 21, (3), str. 25–27.
10. Leonhard, R. R., 1991. *The art of maneuver*. Novato: Presidio.
11. Marathon Targets, 2019. *Navodila za uporabo in vzdrževanje*. Marathon.
12. MO RS, 2018a. *Navodilo za streljanja v Slovenski vojski*. MO RS; št. 603-92/2018-25 z dne 6. 12. 2018.
13. MO RS, 2018b. *Seznam vojaškokstrokovne literature, ki ni bila izdana v okviru ministrstva za obrambo in lahko služi kot dopolnilna literatura za izobraževanje in usposabljanje Slovenske vojske*. MO RS; št. 613-2/2018-22 z dne 19. 11. 2018. Dokument MO RS.
14. MO RS, 2019. *Pravilnik za zagotavljanje varnosti na vojaških vadiščih, streliščih in poligonih*. MO RS; št. 603-92/2018-27 z dne 5. 4. 2019. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
15. MO RS, 2020. *Bela knjiga o obrambi Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
16. NATO, 2020. *NATO 2030: United for a new era*. Brussels.
17. PAMPHLET NO 21. *Training regulations for armoured fighting vehicles, infantry weapon systems and pyrotechnics*, 2018. Wiltshire: HQ Infantry.
18. Pišlar, M., 2018. V SV bi morali zagotoviti letno povečanje za 400 pripadnikov. *Slovenska vojska*. 18, (1), str. 12–15.
19. *Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja SV do leta 2025 (ReDPROSV 25)*, št. 200-03/10-29/15. Uradni list RS št. 99/10.
20. Slivečka, D., 2020. *Perspektiva pehote Slovenske vojske*. Zaključna naloga VŠT, Maribor: Ministrstvo za obrambo.

21. Slovenska vojska, 2011. *Priročnik za usposabljanje poveljstev in enot Slovenske vojske*. GŠSV; št. 603-39/2011-1 z dne 13. 1. 2011. Dokument SV.
22. Slovenska vojska, 2012. *Dokument – identifikacija investicijskega programa GŠSV*; št. 4301-17/2012-1 z dne 24. 4. 2012. Dokument SV.
23. Slovenska vojska, 2020a. *Balistično varnostna ocena poligona Poček*. GŠSV; št. 8042-227/2020-12 z dne 27. 11. 2020. Dokument SV.
24. Slovenska vojska, 2020b. *Sklep o uvedbi v uporabo aplikacije UDIGiSP za izdelavo in preverjanje nevarnih con ter varnosti na VVSP*. GŠSV; št. 603-24/2019-24 z dne 20. 4. 2020. Dokument SV.
25. Slovenska vojska, 2020c. *Elaborat poligona Poček*. EVVSP; št. 8042-936/2020-1 z dne 2. 12. 2020.
26. Slovenska vojska, 2021. *Odstopanje za odmet letalske bombe MK-82 za potrebe usposabljanja kontrolorjev združenih ognjev ter letalskih posadk PC9M (152. LESK; št. 372-27/2021-19 z dne 4. 3. 2021).*
27. SOP EVVSP; št. 30-0003: *Naročanje in upravljanje z opremo robotskih tarč in premičnih dvigovalcev tarč na vojaških vadiščih, streliščih in poligonih* (št. 804-209/2020-1 z dne 27. 10. 2020).
28. *Srednjeročni obrambni program RS 2022–2026*, 2022. Ljubljana: Vlada RS.
29. SVS Stanag. 2019 (7). 2019. APP-06(D) Ver. 1. NATO joint military symbology Natovi skupni vojaški simboli, Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
30. SVS Stanag. 2194 (1), 2019. AlntP-4 (A) Ver. 1 Generic enemy forces Generične sile sovražnika, Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
31. SVS Stanag 2288 (2), 2017. AJP 3.2 (A). Allied Joint Doctrine for Land Operations Zavezniška združena doktrina za kopenske operacije. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
32. SVS Stanag. 2605 (2). 2019. ATP 3.2.1 (B) Ver 1. Allied Land Tactics Zavezniška kopenska taktika, Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
33. Škerbinc, M., idr., 2007. *Navodilo lahki pehotni (motorizirani) bataljon*. Poljče: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
34. *Zakon o obrambi (ZObr)*. Uradni list RS, št. 103/2004. Uradno prečiščeno besedilo 1.
35. *Zakon o službi v Slovenski vojski (ZSSloV)*. Uradni list RS št. 68/2007 in 58/2008. Neuradno prečiščeno besedilo.
36. *Zakon o zagotavljanju sredstev za investicije v Slovenski vojski v letih 2021 do 2026 (ZZSISV26)*. Uradni list RS št. 175/2020.
37. *Zapis 2. nujne seje Odbora za zunanjo politiko z dne 17. 8. 2018*, portal DZ. <https://www.dzrs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/evidenca?mandat=VIII&type=pmagdt&uid=0867F5480A042D5FC12582F1003583E6>, 4. 5. 2021.